

پروژه یاسای ههلبژاردنی ئهنجومه نهکانی پاریزگاگان و قهزاو ناحیهکان له ههریمی کوردستان - عیراق

بەئشی یەکەم
ئیناسە و ئامانجەکان

ماددهی یهکه م:

مه بهست له م زاراوانه ی خواره وه ماناكانی بهرامبه ریا نه بو مه بهستی ئه م یاسایه .

یهکه م: ههریم: ههریمی کوردستان - عیراق

دوو م: دهسته: دهسته ی بالای سه ربه خو بو ههلبژاردنه کان و راپرسی له کوردستان دا .

سییه م: ئهنجومه نه کان: ئهنجومه نه کان ی پاریزگاگان و ئهنجومه نه خو جیه کان ی قهزا و ناحیه کان .

چوارم: بازنه ی ههلبژاردن: هه مو و ناوچه یه کی دیاری کرا و که ژماره یه ک کورسیان به پێی حوکه م کان ی ئه م یاسایه بو ته رخان کرا وه .

پینجه م: مه لبه ندی ههلبژاردن: ئه و شوینه ی که دهسته له ناو بازنه ی ههلبژاردنه کان دا ی ده نیت بو ئه نجام دانی پرۆسه ی ده نگدان لێ .

ماددهی دوو م:

مه بهستی ئه م یاسایه چه سپاندنی بنه ماکانی دیمو کراسیه و چه سپاندنی پرینسیپی ده ستا و ده سته کردنی ئاشتیانه ی ده سه لاته له رینگای دا بین کردنی به رپۆه چوونی ههلبژاردنیکی ئازاد و پاک و دادیانه ی ئهنجومه نه کان و فه راهه م کردنی ده رفه تی یه کسان بو به شداری کردن له ههلبژاردن و خو پالا وتن دا .

ماددهی سییه م:

کو مسیۆنی بالای سه ربه خو بو ههلبژاردنه کان سه په رشتی هه مو و قوناغه کان و رپیکاره کان ی ههلبژاردنی ئهنجومه نه کان له ههریم دا ده کات تا وه کو ئه و کاته ی دهسته که داده مه زریت .

بهئشی دوو م

مافی ههلبژاردن

ماددهی چوارم:

مه رجه ههلبژیر ئه م مه رجانیه ی لی بیته دی .

یهکه م: به ره گه زنامه عیراقی بیته .

دوو م: شیاوی ته واوی هه بیته .

سییه م: هه زده سالی له ته مه نی ته واو کرد بیته ، له و سالی که ههلبژاردنی تیدا ده کریته .

چوارم: ناوی تو مار کرابیته له تو ماری ههلبژیره کان ئه و پاریزگایه ی که ههلبژاردنی لیده کری، به پێی حوکه م کان ی

ئه م یاسایه و رپنماییه کان ی که له دهسته وه ده رده چن .

ماددهی پینجه م:

یهکهه: ههلبژاردن مافی هه موو هاو لاتییه که که نهو مهرجانیه لی بیته دی که دهقیان لهه یاسایه دا هاتوو ه.
دووهم: ههر ههلبژیریک مافی خوئی ده گریته بهر له دهنگدان به شیوهیه کی نازادانه و راسته و خو و به نهیئی و به تاکه کهسی.

سییهه: دهنگدان له ریگه ی بریکاره وه ناییت.

چوارهم: دهنگدان مافی تاکه کهسی و نهییه.

پینجهه: ههلبژیر یهک دهنگی ههیه له یهک ههلبژاردن دا و ناییت زیاتر له جاریک دهنگ بدات.

بهشی سییهه مافی خو پالاوتن

ماددهی شهشهه:

یهکهه: نهوهی خوئی دهپالیویت بو نهدامیه تی نهجمونه کان ده بیته نهه مهرجانیه لی بیته دی.

1- ده بیته عیراقی بیته و شیواوی تهواوی هه بیته و ته مه نی گهیشتییه 25 سال له کاتی خو پالاوتنی دا.
2- ده بیته بروانامه ی ناماده یی یان هاوتاکه ی به لایه نی کهم هه بیته بو پالیوراوانی نهجمونه کانی پاریزگاکان و نهجمونه کانی قهزاکان و بروانامه ی بنه رته یی یان هاوتاکه ی هه بیته بو پالیوراوانی نهجمونه خوجیه کان و ناحیه کان.

3- ده بیته زیاننامه و ناوبانگ و رهوشتی باش بن و حوکم نه درا بیته به تاوانیک یان که تیککی نابرووبه ر.

4- ده بیته له روله کانی یه که کارگیریه که بیته به پیی تواماری باری شارستانی یان به شیوهیه کی بهردهوام لیی نیشه جی بیته بو ماوه یهک له 10 سال که متر نه بیته، نیشه جی بوونه که شی بو مه بهستی گورینی دیوگرافی نه بیته.

5- ناییت له کهسه کانی هیزی چه کدار یان دهزگاکانی ناسایش بیته.

6- ناییت به شداری لهو تاوانانه دا کرد بیته که رژیمی به عس له هه ریمدا نه خشه ی بو کیشاییت یاجی به جی ی کرد بیته.

دووهم: ههر هاوولاتییه کی نهه مهرجانیه له برگه ی سه ره وه ی لی بیته دی مافی خو پالاوتنی ههیه.

سییهه: پالیوراوه کان ده که ونه بهر حوکمی راستاندنی دهسته.

ماددهی هه وههه:

خوپالاوتن به شیوه ی لیستی داخراو ده بیته.

ماددهی هه شتهه:

يەكەم: دەبىت ژمارەى پالئوراوانى لىستىك لى سى كەمتر نەبىت و لى ژمارەى كورسىيەكانى كە بۇ بازىنەى ھەلبىژاردنەكان تەرخانكراو ە زياتر نەبىت.

دووم: رېژەى 3% بەلانى كەم بۇ ئافرەتان لى ئىجمەنەكان تەرخان دەكرى و ئىم رېژەيش ئىو كورسىانە دەگرىتەو ە ھەر لىستىكى سەرکەوتوو بە دەستى ھىنا بىت، ھەرورەھا لى كاتى بىكھىنانىشى لى كاتى خۇپالائون دا.

ماددەى نۆيەم:

يەكەم: دابەشكردى كورسىيەكانى تەرخانكراو بۇبازنەكانى ھەلبىژاردن لى رېگەى نۆينەرايەتى رېژەيشەو دەبىت.

دووم: كورسىيەكان لىسەر پالئوراوەكان دا دابەش دەكرى نەك لىسەر كىانە سىاسىيەكان و نابىت ھىچ كىانىك كورسى تەرخان كراو بۇ پالئوراوى سەرکەتوو بكىشىتەو ە لىسەر كاتىك دا بىت.

سېيەم: دابەشكردى كورسىيەكان بۇ ھەر لىستىك بەسەر پالئوراوەكان بە پى زىخىرەى ناوەكانى كە تى دا ھاتوو دەبىت.

ماددەى دەيەم:

يەكەم: ژمارە دەنگە راستەكان لى بازىنەى ھەلبىژاردن دابەش دەكرىن بەسەر كورسىيەكانى _ كە.

تەرخانكراون بۇ ئىو بازىنەى بۇ چىنگ كەوتنى دابەشكارى ھەلبىژاردن.

دووم: دەنگە راستەكانى كە لىستەكە لى بازىنەى ھەلبىژاردن چىنگى كەوتون كۆ دەگرىتەو ە دابەشى دابەشكارى ھەلبىژاردن دەكرىت بۇ دەستىشان كرىدى ژمارەى كورسىيەكانى كە بۇ ئىو لىستە تەرخانكراو ە.

سېيەم: ئىو كورسىيانەى دەمىنەو ە بە پى مایەو ەى بەھىز دابەش دەكرىن بە رېژەى ئىو كورسىيانەى كە چىنگى كەوتون.

ماددەى يانزدەم:

يەكەم: ئىگەر ئىندامى ئىجمەن كورسىيەكەى لى دەستدا بەھەر ھۆيەك ئىوا پالئوراوى دواى ئىو لى لىستەكە بە پى زىخىرەى ناوەكەى جى دەگرىتەو ە.

دووم: ئىگەر كورسى بەتالى تايبەت بە لىستىك بوو و پالئوراوى نەمابوو، ئىوا ئىو كورسىيە بۇ پالئوراوىكى تر لى كىانىكى سىاسى دىكە دەبى كە رادەى زىمى لى دەنگەكانى پىوست ھىنابى بۇ و دەست ھىنانى كورسى و بە پىچەوانەى ئىمەش كورسىيەكەى بە بەتالى دەمىنەو ە.

بەشى چوارەم

بازنه كانى ههلبژاردن

ماددهى دوازدهم:

هەر ههلبژيريك مافى ههلبژاردنى خوى به خوى دهست دههاتى لهو بازنه ههلبژاردنهى كه ناوى له توامارى ههلبژيره كانى توامار كراوه.

ماددهى سيزدهم:

يهكهم: هەر پاريزگايهك به پيى سنوورى كارگيرى خوى دهبيته بازنهيهكى ههلبژاردن له ههلبژاردنه كانى نهنجومهنه كانى پاريزگاكان.

دووهم: هەر قهزاو ناحيهيهك به پيى سنوورى كارگيرى فهرمى بازنهيهكى ههلبژاردنه له ههلبژاردنه كانى نهنجومهنه خوچييه كانى قهزاو ناحيهكان.

ماددهى چواردهم:

يهكهم: نهنجومهنى پاريزگا له (25) بيست و پينج كورسى پيكدى و كورسيه كيشى بو هەر (200000) دووسهد ههزار كهسى زياد له (500000) پينج سهده ههزار كهسى دهخريته سهر.

دووهم: نهنجومهنى قهزا له (7) كهوت كورسى پيكدى و كورسيه كيشى بو (50000) پهنج ههزار كهس زيادى دهخريته سهر.

سييههم: نهنجومهنى ناحيه له (5) پينج كورسى پيكدى و كورسيه كيشى بو زياتر له (25000) بيست و پينج ههزار كهسى دهخريته سهر.

چوارهم: پشت به نوپزين سههزميى دهبهستى بو دانانى توامارى ههلبژيره كان.

بهشى پينجههم

ريكلامى ههلبژاردن

ماددهى يازدهم:

ريكلامى ههلبژاردن له ههموو رهسميك دهبووردى.

ماددهى شانزدهم:

يهكهم: دهسته نهو شوپناهه دهستنيشان دهكات كه نابى ريكلامى ههلبژاردنى و ههلواسى جارنامهى ههلبژاردنى تيدا بكري به دريژيى نهو ماوهيهى كه رى به ريكلامى ههلبژاردن دهدرى و بلاوكردنهوهى هەر ريكلام يا بهرنامهى يان ويتهى پاليوراوهكان له مهلبهندى دهنگدان قهدهغهيه.

دووهم: پيوسته لهسهر كيانه سياسيه بهشداربووهكان له ههلبژاردن دا دروشمى ريكلامى ههلبژاردن ههنگرن و به پيى نهو ريئمايانه بيت كه دهستهبهرى دهكات.

ماددهى ههدههم:

تاوانه كانى كاتى ههلبژاردن

ماددهى بيست و سييه م:

ههه كهسيكى بهياننامهيهك يان ويته ياخود بلاو كراوهى ههلبژاردنى تايهت لهدهرهوهى شوينه كانى بوى تهرخان كراوه ههلواسيت بهگرتن حوكم دهدرت، كهلهمانگيك زياتر نهبيت.

ماددهى بيست و چواره م:

ئهو كهسه بهماويهك حوكم دهدرت كهلهمانگيك كه مته نهبيت و له شهش مانگيش زياتر نهبيت، بهغهرامهيه كيش كهلهيهك مليون دينار كه مته نهبيت و له پينج مليون ديناريش زياتر نهبيت، نهگه سهريپچى مادده كانى ژماره (17 - 18 - 19 - 20 - 21) ي ئهه ياسايه كره.

ماددهى بيست و پينجه م:

بهگرتن بو ماويهك له (6) شهش مانگ كه مته نهبيت و بهغهرامهيه كيش له 100000 سهه هزار دينار كه مته نهبيت و له 500000 پينج سهه هزار ديناريش زياتر نهبيت سزا دهدرى، ههه كهسيك ئهمانه كره: **يهكه م:** به ئهقهست ناويك يان تاوان يان سيفهتى قهلب له خستهى ههلبژاره كان دابنيت ياخود بهئهقهست ناويك بهپينجهوانهى حوكمه كانى ئهه ياسايه دابنيت.

دووه م: ههه كهسيك گهيشته ناو نووس كردنى خووى يان ناوى غهبرى خووى بهبى بوونى مهرجى پيوستى ياسايى و دهركهوت كه بهمه دهزانى و ههه كهسيكيش گهيشته ئهه رادهيهى كه ناويكى تر دابنيت ياخود لابادات. **سييه م:** له ههلبژاردندا دهنگى خووى داو دهشيزانى ناوى له توامارى ههلبژاردنه كاندا بهناياسايى نووسراوه، ياخود مههجه ياساييه پيوسته كانى لهبه كارهينانى مافهكهى له ههلبژاردندا لهدهست داوه.

چواره م: بهئهقهست دهنگى بهناوى غهبرى خووى دا.

پينجه م: نهينى دهنگدانى ههلبژارى بهبى رهزامه ندى خووى بلاو كردهوه.

شهشه م: بهكارهينانى مافى خووى له ههلبژاردنىك بو زاتر له جارئك.

ههوتهم م: ويستى ههلبژارى نهخويندهوارى گوپرى و ناويكى نووسى يان ئاماژهى ئهه رهزهى كره كهمهبهستى ههلبژار نييه ياخود كووسى خسته پيش ههه ههلبژارىك بو لهدهستدانى مافى ههلبژاردنه كهى.

ههشتم م: خووى لهزياتر لهبازنهيهكى ههلبژاردندا يان ليستيكي ههلبژاردن پالاوت.

ماددهى بيست و شهشه م:

بهگرتن بو ماويهك سزا دهدرى كهلهمانگيك كه مته نهبى و لهساليكيش زياتر نهبى ههه كهسيك ئهمانهى خوارهوه بكات.

يهكه م: بهئهقهست دهست دريژى بو سهه ويته كانى پاليوراوه كان بكات، يان بو سهه بهرنامه كانيان كه لهشوينى تايهتى ههلواسراون بو حيسابى يهكيكى تر يان لايهنيكى دياريكراوه به مهبهستى زيان گهيانندن بهو پاليوراوه يان كارتيكردن له بهرپوه چوونى پرؤسهى ههلبژاردن دا.

دووم: خو كيشانهوهى پالئوراويك يان زياترى له پرؤسهى ههلبژاردن راگهياند و دهشيزانى ئهو كاره راست نيه، ئهمهش بهمهبهستى كارتىكردن بى لهسهر ههلبژيرهكان ياخود گؤرپى دهنگهكانى پالئوراو بو خوى.

سييه: دهست دريژى كردنه سهر هوپهكانى ريكلامى ههلبژاردنى كهرييان پئدراوه بهپى ياسا به ههر هوپهك جا به كوژاندنوه يان دراندن يان غهبرى ئهمانه بى ياخود ههر دهسكارپهك لهم جوړه بيت.

ماددهى بيست و ههوتهم:

به گرتن بو ماوهيهك سزا دهرى كه لهساليك كهتر نهبى ههر كهسيك ئهمانهى كرد:

يهكه: هيز يان گهفى بهكارهينا بو نههيشتنى ههلبژير لهبهكار هينانى مافى خوى يان واى لى بكات بهجوړيكي دياريكراو دهنگ بدات.

دووم: گهر شتيكيدا يان خستيهروو يان بهليني دا سووديك به ههلبژير يان غهبرى ئهو بدات تاكو بهجوړيكي دياريكراو دهنگ بدات ياخود وا بكات دهنگ نه دات.

سييه: گهر سووديكي قهبوول كرد ياخود داواى كرد بو خوى يان غهبرى خوى لهوانهى خزمهتيكى گشتيان له پرؤسهى ههلبژاردندا پئدراوه.

چوارهم: گهر ههوالى ناراستى له نيو ههلبژيرهكان بلاوكردهوه لهبارهى رهوشى يهكيك له پالئوراوهكان يان لهبارهى ناوبانگ ئابرووى بهمهبهستى كارتىكردن له راكانى ههلبژيرهكان لهئهنجامى ههلبژاردندا.

پينجه: چووه ناو بارهگاي تهرخان كراو بو ههلبژاردن بهچهكى ئاگرين يان برينداركه بهپيچهوانهى حوكمهكانى ئهم ياسايه.

شهشم: جنپوى داو قسهى خراپى كرد يان دهست دريژى كرده سهر ليژنهى ههلبژاردنهكان ياخود يهكيك له ئهندامانى لهكاتى پرؤسهى ههلبژاردندا.

ههوتهم: سندوقهكانى دهنگان ياخود خشتهكانى ههلبژاردن ياخود ههر بهلگهنامهيهكى پهيوهنديدار بى به پرؤسهى ههلبژاردنى تيكدا.

ههشته: بهكارهينانى دروشهكانى ئايينى وشويى پهريستن بو مهبهستى كارى حزبى ياخود ريكلامى ههلبژاردن.

ماددهى بيست و ههشته:

به گرتن بو ماوهيهك سزا دهرى بو ماوهيهك لهساليك كهتر نهبى و بهغهرامهيهك له 100000 سهد ههزار دينار كهتر نهبى و له 500000 پينج سهد ههزار دينار زياتر نهبى ههر كهسيك ئهمانه بكات:

يهكه: ههر كهسيكى كاغزهكانى دهنگان، ياخود خشتهكانى ههلبژيرهكان، يان ئهنجامهكانى به ههر ريگايهك له ريگاكانى دهست دريژى كردنه سهر، يان شاردينهوه، يان لهناوى بردن، يان تيكيدان، يان دزيينى.

دووم: زيانى به ئازادى ههلبژاردن، يان رپورهسمهكهى بههيزو گهف كردن گهياند.

ماددهی بیست و نۆیه م:

دهستدانه تاوانه کانی ههلبژاردنی که دهقیان له م یاسایه دا هاتوو به سزای تاوانی تهواو دادهنری، ئەمهش به دهره له حوکمه کانی بنه ما گشتیه کان.

ماددهی سی:

یه که م: له باریکدا که به شداری کردنی کیانی سیاسی له ههستان به ههر تاوانیک له تاوانه کانی ههلبژاردن ئیسات بوو که دهقی له م یاسایه دا هاتوو، ئەوا به غهرامهیه کی دارایی سزا دهری که گۆژمه کهی 50000000 په نجا ملیۆن دیناره.

دوو م: کیانی سیاسی بی بهش ده کری لهو دهنگانهی که به دهستی هیناوه له مهلبه ندی ههلبژاردنه که له باریکدا ئە گهر یه کیک له تاوانه کانی ههلبژاردنی که دهقی له بنده کانی (یه که م، پینجه م، شه شه م، حه وته م، هه شته م) ی ماددهی (27) و ماددهی (28) ی ئەم یاسایه دا هاتوو.

سییه م: ههر که سیک سه ریچی له حوکمی برگی (یه که م) له ماددهی (22) ی ئەم یاسایه دا کرد، ئەو سزا دهریت به گرتن و به غهرامهیه که له (10000000) ده ملیۆن دینار که مته نه بیت له (25000000) بیست و پینج ملیۆن دیناریش زیاتر نه بیت.

به شی حه وته م

حوکمه گشتی و کۆتاییه کان

ماددهی سی و یه که م:

یه که م: دهسته سهیری ئەو ناکۆکی و ناره زایانهی که له کاتی ناماده کردن و جی به جی کردنی ریکاره کانی ههلبژاردنه کان ده کات و برپاری خوی دهادت.

دوو م: دهسته له دادگای پیداجوونه وهی ههریمی کوردستان – عیراق که له سی دادوهی نا مه ته فه ریغ پیکدی بو سهیر کردنی ئەو تانوو نانهی که بو هاتوو له لایه ن دهسته، یان که سه کان، یان کیانه زیان لیکه وتوو ه کان له ئەنجامی برپاره کانی کۆمسیۆن و برپاره کانیشی یه کلا که ره وهیه.

ماددهی سی و دوو م:

یه که م: رۆژی ههلبژاردنه کان به برپاریکی ئەنجومه نی وهزیران له سه ر پینیاژیک له دهسته وه دهست نیشان ده کریت له ریگهی هۆیه جیا جیا کانی راگه یان دهنه وه بهر له وادهی ئەنجامدانی به (60) شهست رۆژ راده گه یه نری.

دوو م: دهنگدان له یه که رۆژدا ده بیت بو ئەنجومه نه کانی پارێزگا کان.

سییه م: له باریکدا نه توانرا ههلبژاردنه کان بکرین، ئەوا ئەنجومه نه کان به رده وام ده بن له به ریوه بردنی کاروباری تا کو ئەنجومه نه نۆیه کان هه لده بژێردرین.

ماددهی سی و سییه م:

پروژهی دهنگدانی کارمه‌ندانی هیزه‌کانی ئاسایشی ناوخواو پاسه‌وانی هه‌ریم (زیره‌قان) و سوپاو کارمه‌ندانی نه‌خوشخانه‌کان و به‌ندیخانه‌کان و ئه‌وانه‌ی لییان دابه‌زیوون، له مه‌لبه‌ندی دهنگدانی تاییه‌تی به‌رپوه ده‌چی که ده‌سته به هه‌ماهه‌نگی له‌گه‌ل و هه‌زاره‌ته په‌یوه‌ندی‌داره‌کان ده‌سته نیشانیان ده‌کات، به مه‌رجیک پیش چل و هه‌شت کاتژمیر له واده‌ی هه‌لبژاردنه که جی به‌جی بکریت.

ماددهی سی و چواره م:

پێویسته له‌سه‌ر هه‌موو لایه‌نیکی په‌یوه‌ندی‌دار حوکمه‌کانی ئه‌م یاسایه جی به‌جی بکه‌ن.

ماددهی سی و پینجه م:

کار به هه‌یج ده‌قیکی یاسایی یان بریاریک ناکری گه‌ر له‌گه‌ل حوکمه‌کانی ئه‌م یاسایه ناکۆک بی.

ماددهی سی و شه‌شه م:

ئه‌م یاسایه له‌مێژووی ده‌رچوونیه‌وه جی به‌جی ده‌کریت له رۆژنامه‌ی فهرمی (وه‌قائیه‌ی کوردستان) بلاو ده‌کریته‌وه.

هۆیه پێویسته‌کانی ده‌رچوونی ئه‌م یاسایه

به مه‌به‌ستی پته‌وکردنی رییازی دیموکراتی له هه‌ریمی کوردستان وچه‌سپاندنی یه‌کیک له گرنگترین بنچینه‌کانی ده‌ستاوده‌ست کردنی ئاشتیانه‌ی ده‌سه‌لاته‌وه به مه‌به‌ستی رینگه‌گرتن له خه‌ست کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاته‌کانه، له رینگه‌ی دابه‌ش کردنیان له‌سه‌ر بنچینه‌ی نامه‌رکه‌زی کارگیریی، تاکو هاوولاتی بتوانی ئازادی خۆی و مافه‌کانی وه‌رگری له پیناوی گه‌یاندنی خه‌مه‌تگوزارییه‌کان بۆ به‌شیوه‌یه‌کی باشتر، بۆ فه‌راهه‌م کردنی ژیاینیکی ئازادی شکۆمه‌ندانه بۆی له رینگه‌ی ئه‌نجامدانی هه‌لبژاردنه ئازادو پا‌که‌کان بۆ هه‌موو پارێزگا و قه‌زاو ناحیه‌کان، بۆیه ئه‌م یاسایه ده‌رچووینرا.